

Water over grenzen: te veel en te weinig water

Position paper unie van waterschappen

Wat zijn waterschappen? Sinds de 13^e eeuw beheren waterschappen het Nederlandse regionale watersysteem. Vandaag de dag zijn er 21 waterschappen met een eigen democratisch bestuur, belastingheffing en zo'n 11.000 medewerkers. Waterschappen zijn verantwoordelijk voor het watersysteem, waterveiligheid en waterkwaliteit. Dit doen zij o.a. door dijken te versterken en ruimte te maken voor rivieren, rioolwater te zuiveren en de waterstanden te sturen. De waterschappen vervullen daarmee een vitale functie in de samenleving voor volksgezondheid, welzijn én welvaart.

Nederland is een waterland

De geschiedenis van Nederland wordt gekenmerkt door de strijd tegen het water. Met dijken en gemalen zijn delen van Nederland bewoonbaar gemaakt en na de watersnoodramp in 1953 werd Nederlandse kustverdediging versterkt. In de jaren 90 werd gestart met het geven van ruimte aan de rivier om zo weerbaarder te zijn voor grote pieken in afvoer. Door klimaatverandering zijn inmiddels in toenemende mate de effecten van extreme regenval en droogte merkbaar. Waterschappen zijn verantwoordelijk om de uitdagingen in het regionaal watersysteem het hoofd te bieden en het Rijk doet dit voor het hoofdwatersysteem in Nederland. Deze verdeling is wenselijk om goed in te spelen op regionale verschillen. Ook manifesteert waterproblematiek zich vaak in regionale wateren (bijv. in de Geul in 2021).

Droogte en extreme regenval hebben tegelijkertijd ook een internationale dimensie: Nederland is de monding van de rivierdelta's van de Maas, Rijn, Eems en Schelde. Dit geeft de Europese Unie hier een duidelijke rol, bijvoorbeeld binnen de Europese wetgevingskaders op het gebied van water. Om voor de groeiende uitdagingen voor wat betreft de weerbaarheid van het Europese watersysteem oplossingen te vinden, zou de Europese Commissie evenwel een nadrukkelijker rol moeten spelen om grensoverschrijdende samenwerking aan te jagen. Water houdt zich namelijk niet aan landsgrenzen.

De waterschappen:

- ondersteunen het belang van actie op waterweerbaarheid en ziet een aanjagende rol voor de Europese Commissie;
- willen daarbij oog houden voor het subsidiariteitsprincipe en een sterkere focus op het regionale watersysteem.

Watervraag, beschikbaarheid en bronaanpak: een groeiend gat

Water verbindt domeinen: het is cruciaal voor mensen, maar ook voor de industrie, de landbouw, en de energie- en digitale sector. Doordat de vraag vanuit die sectoren groter wordt, is water ook van economische significantie. Daarnaast leidt een veranderend klimaat tot meer neerslagextremen en droogte. De kans op wateroverlast, watertekorten en verzilting neemt toe en de waterkwaliteit en (drink-)watervoorziening komt onder druk. In het geval van de Maas en Rijn komt verreweg het grootste gedeelte van de watertoevoer uit het buitenland. In deze internationale stroomgebieden is er sprake van grote onderlinge afhankelijkheid voor wat betreft waterverdeling en ingrepen in het watersysteem.

Tegelijk met het veranderende waterhuishouding en de toenemende vraag, blijft de aanpak van deze problematiek achter: zo wordt nog te weinig actie ondernomen op het gebied van klimaatadaptatie en blijft de bronaanpak van vervuiling, zoals bijvoorbeeld PFAS, op Europees niveau uit. Hierdoor ontstaat een groeiend gat tussen vraag en (kwalitatief goed) aanbod. Europa heeft belang bij voldoende en schoon, zoet oppervlakte- en grondwater. Een gezamenlijke aanpak en afspraken tussen (internationale) regio's zijn daarom een logische volgende stap om afwenteling te voorkomen en een duurzame aan- en afvoer van zoetwater te realiseren.

De waterschappen:

- onderstrepen het belang van de aanpak van vervuiling bij de bron voor waterweerbaarheid;
- benadrukken dat Europese wet- en regelgeving op het vlak van waterkwaliteit, en de wetgeving over de activiteiten van sectoren die de waterkwaliteit of de beschikbaarheid van water onder druk zetten, coherent moet zijn;
- vragen aandacht voor nieuwe uitdagingen (bijv. op het gebied van droogte, verzilting, en waterkwaliteit) en de toekomstige watervraag.
- pleiten voor afspraken binnen de EU om afwenteling te voorkomen en een duurzame aan- en afvoer van zoetwater te realiseren;

Door samenwerken afwenteling voorkomen

Door de internationale stroomgebieden zijn Europese landen letterlijk en figuurlijk aan elkaar verbonden. Binnen stroomgebieden kunnen problemen in het Europese watersysteem afgewenteld worden op benedenstroomse gebieden of toekomstige generaties. Op dit moment zijn er nog te weinig bindende afspraken in stroomgebieden om de uitdagingen van de toekomst het hoofd te bieden. Het is verstandig om deze afspraken te maken voordat de problematiek kritiek is. Op het moment dat water steeds schaarser wordt zal het steeds moeilijker worden om goede afspraken te maken. Voorbeelden van actuele casussen of plannen met een benedenstrooms effect zijn bijvoorbeeld:

- het onttrekken van rivierwater voor het vullen van de bruinkoolmijnen in Duitsland (Rijn)
- de bouw van een (nieuwe) kerncentrale in Wallonië (Maas)
- de aanleg van *Canal Seine Nord* (Maas → Schelde)

Benedenstroomse landen moeten in soortgelijke gevallen in staat worden gesteld om samen met gelijkwaardige partners uit bovenstroomse gebieden/landen verstandige keuzes te maken om afwenteling binnen hetzelfde watersysteem te voorkomen. Dat kan via het opstellen van kaders, maar bijvoorbeeld ook via bi- of multilaterale convenanten of verdragen. Waterschappen zijn bereid de stem van het regionale watersysteem te vertegenwoordigen in internationaal verband, bijvoorbeeld als vertegenwoordiger in riviercommissies. De Unie van Waterschappen wil dat de

stroomgebiedsaanpak versterkt wordt. Er is vaak goede samenwerking in de regio, maar dit moet geborgd en versterkt worden. Ook moet verbinding worden gezocht met het hoofdwatersysteem.

De waterschappen:

- pleiten voor afspraken in het stroomgebied over een wederzijdse instemmingsplicht m.b.t ingrepen in het watersysteem die invloed hebben op waterbeschikbaarheid of overstromingsrisico;
- zijn bereid als vertegenwoordiger van dit regionale systeem te fungeren;
- vragen om het verankeren van de samenwerking op het operationele, tactische en strategische niveau.

Van denken in stroomgebieden naar doen in stroomgebieden

Duidelijke *governance* en uitgaan van dezelfde voorspellingen zijn randvoorwaarden voor een goede (internationale) samenwerking. Een programmatische aanpak kan dan een manier zijn om in stroomgebieden te werken aan klimaatadaptatie. In de planfase kunnen grensoverschrijdende stresstesten worden uitgevoerd of gezamenlijke beheer- en inrichtingsplannen worden opgesteld. De Europese Commissie zou hiervoor processtappen of kaders kunnen voorzien. Ook kan Europese financiering als onafhankelijke bron een katalysator zijn voor dergelijke samenwerking.

Dat niet altijd duidelijk is hoe het klimaat gaat veranderen, is geen reden om nu niets te doen. Tegelijkertijd moet actie wel doelmatig zijn. Daarom prefereren waterschappen oplossingen die adaptief van karakter zijn en zogenaamde *'low-regret'* opties. Dit zijn opties met voordelen bij verschillende scenario's. Zo blijven opties open richting de toekomst, maar wordt er wel actie ondernomen. Ook is het van belang om waterveiligheid in brede zin mee te nemen, zowel van tevoren als achteraf. Vooraf via de meerlaagse veiligheid (preventie, ruimtelijke ordening en crisisbeheersing), waarin ook de weerbaarheid van een gebied wordt meegenomen. Achteraf via het *'build back better'* principe, waarbij bij herstelwerkzaamheden juist wordt ingezet op het vergroten van die weerbaarheid. Wetgeving dient deze aanpak te ondersteunen en niet tegen te werken.

Ook is er een grens aan de capaciteit om aan te passen aan het klimaat. Overheden moeten daarom het gesprek over klimaatadaptatie aangaan met burgers en bedrijven in hun beheergebied. Dit kan over risico-eigenaarschap gaan, het voeren van interbestuurlijke dialogen, of investeren in klimaatrobuustheid. Het is van belang dat klimaatrisico's onderdeel worden van Europese plannen voor het concurrentievermogen en de industrie. Ook kan de Europese Commissie gesprekken tussen sectoren faciliteren over het thema. Solidariteit moet hierin het basisprincipe zijn.

De waterschappen:

- vragen om een verdere uniformering van de aanpak van klimaatadaptatie gebaseerd op solidariteit;
- pleiten voor een dialoog tussen bedrijven, overheden en burgers over klimaatrisico's;
- zien een leidende rol voor de Europese Commissie in het versterken van actie in grensoverschrijdende stroomgebiedsaanpak door:
  - het contact tussen overheden in grensoverschrijdende stroomgebieden op gelijkwaardig niveau te versterken of te initiëren;
  - samenwerking en kennisuitwisseling tussen lidstaten tot stand te brengen.